

Η ΑΜΦΙΕΣΙΣ ΤΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ¹

Ἡ λειτουργικὴ ἀμφίεσις τῶν κληρικῶν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ὑπέστη ἐξέλιξιν ἕως ὅτου ἐπαγιώθη τὸ σημερινὸν καθεστῶς καὶ τῶν τριῶν βαθμῶν. Ἡ ἀμφίεσις κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἦτο ἀπλουστάτη ἔλειπεν ὁ φόρτος καὶ ἡ ὑπὲρ ἄγαν πολυτέλεια ἣτις σήμερον μαστίζει δύναται τις εἰπεῖν τοὺς κληρικούς μάλιστα τοῦ ἀνωτάτου βαθμοῦ. Πληροφορούμεθα τοῦτο ἀπὸ τοιχογραφίας Ναῶν διαφόρων ἐποχῶν. Ἡ πολυτέλεια καὶ ὁ ἐντυπωσιακὸς φόρτος εἰσήχθη πρῶτον εἰς τοὺς Προέδρους τῶν Ἐκκλησιῶν, τοὺς Πατριάρχας, καὶ βαθμιαίως ἐξηλίχθη εἰς τοὺς ἑκκλήτους ἕως οὗ κοινὸν γνώρισμα κατήνησε τῆς ἀρχιερωσύνης. Τόση δὲ εἶναι ἡ μαστίζουσα τινος ματαιοδοξία ὥστε περὶ οὐδενὸς ἄλλου νὰ συζητοῦν εἰμὴ διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἀρχιερατικῶν ἀμφίων. Κοινὸν γνώρισμα ἐξ ἀρχῆς καὶ τῶν τριῶν βαθμῶν ἦτο τὸ στιχάριον ὡς καὶ τὸ ἐπιτραχήλιον ὅπερ ὅμως παρὰ τοῖς Διακόνοις κρέματα ἐξ ἀρχῆς οὐχὶ ἐπὶ τῶν δύο ὤμων ἀλλὰ περὶ τὸν τράχηλον, καλούμενον ὄραριον ἐκ τοῦ λατινικοῦ orate προσεύχεσθαι διότι τὸ ἄκρον κρατῶν καλεῖ πρὸς δέησιν². Τὰ ἐπιμανίκια ἅτινα σήμερον εἰσὶν ἀναπόσπαστα καὶ εἰς τοὺς τρεῖς βαθμοὺς μέχρι τοῦ 12ου αἰῶνος ἦσαν διακριτικὰ μόνον τοῦ Ἀρχιερέως κατὰ τὸν Ἀντιοχείας Θεόδωρον τὸν Βαλααμῶνα (Migne 138,988). Ἐν ᾧ γνώρισμα κοινὸν τοῦ τε Ἀρχιερέως καὶ Ἱερέως ἦτο τὸ φελόνιον ἢ φαιλώνιον ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἕως κατὰ τὸ Γραφικὸν (Τιμ. Δ. 13), ὡς ἐν τοιχογραφίαις παρίστανται ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι. Τοῦτο δὲ κατ' ἐξαιρέσειν ἔφερε καὶ ὁ Ἀρχιδιάκονος τῶν Ἀνακτόρων, θέσις ἐξαιρετικῶς ὑψηλῆ³, ἀλλὰ καὶ οὗτος μόνον κατὰ τὴν ἐσρτὴν τῆς Σταυροπροσκυνήσεως (Κωδωνὸς Migne 157,84). Ἐνωθεν τοῦ φελονίου πρὸς διάκρισιν οἱ Ἀρχιερεῖς ἔφερον ὁμοφόριον ὡς δηλοῦται ἐξ εἰκονογραφικῶν παραστάσεων ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς καὶ πρὸ τῆς 6ης Οἰκ. Συνόδου (681) ὅπερ ὡς μέχρι σήμερον, ἀπέθετον κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Τὸ σεμνὸν καθεστῶς τοῦτο ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὰν

1. Μέρος τῆς παρουσίας μελέτης ἐδημοσιεύθη ἐν τῷ Ἀναμνηστικῷ Τόμῳ Σπ. Π. Λάμπρου Ἐν Ἀθήναις 1934 σελ. 429.

2. *Κων. Καλλινίκου* ὁ Χριστ. Ναὸς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1922 σελ. 620.

3. Πρβλ. τὸ ἐμὸν δημοσίευμα *Διάταξις Πατρ. Λειτουργ. ἐκ Κώδικος* 14 αἰῶνος Ἀνάπλασις ἀρ. 8, 1924.

σειρὰν αἰῶνων μέχρι τοῦ 13ου ὅτε οἱ Πατριάρχαι ἐξαιρετικῶς κατὰ τὰς τρεῖς Δεσποτικὰς ἐορτὰς Πάσχα, Χριστουγέννων καὶ Πεντηκοστῆς ἀντὶ φελονίου ἀναφαίνονται φέροντες βασιλικούς σάκκους.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης ἀρχίζει ἡ ἐξέλιξις τῶν διαφορῶν ἀρχιερατικῶν ἀμφίων ὡς προνόμιον ἕως οὗ κατήντησεν εἰς τὸ σημερινὸν καθεστῶς. Ὁ σάκκος ἐγενικεύθη εἰς τοὺς Πατριάρχας ὃν ἔφερον εἰς πᾶσαν ἐορτήν, ἀπενεμήθη δὲ εἶτα ὡς βραβεῖον εἰς τοὺς προέχοντας Ἀρχιερεῖς ἕως οὗ κατέστη κοινὸν ἀμφιον ὄλων τῶν ἀρχιερέων πρὸ τοῦ 1600 ἔτους. Ἐφόρουν ὅμως φελώνιον καὶ οὐχὶ σάκκον ὁσάκις οἱ Ἀρχιερεῖς συνελειτουργοῦν μετὰ Πατριαρχῶν. Ὁ Πατριάρχης Σεραφεῖμ (1600) «θελήσας καινοτομεῖν ἐπέτρεψε παραποιήσασθαι τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν ἐν ᾧ ἔθος ἦν τοὺς συλλειτουργοῦντας ἐν τῇ μυσταγωγίᾳ φελώνιον ἀναβάλλεσθαι»¹. Ὁ Ἱεροσολύμων Χρῦσανθος ἐν ἔτει 1725 ὡς καὶ ὁ κατόπιν Μελέτιος ἐπέτρεψεν συλλειτουργοῦντων Ἀρχιερέων ἵνα πάντες περιβάλλονται σάκκους². Ὡς πρὸς τὴν Μίτραν ἀπίθανος εἶναι ἡ ἐπαναληφθεῖσα πληροφορία τοῦ Δοσιθέου ὅτι ἦτο προνόμιον τοῦ Πάπα καὶ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ὅπερ μετεδόθη εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν ἀφ' ἧς Κύριλλος ὁ Λούκαρις τὸ 1621 ἔτος³ μετετέθη ἀπὸ Ἀλεξανδρείας εἰς τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, ἐν ᾧ εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς Σεραφεῖμ πρὸ τοῦ 1600 ἔφερε Μίτραν⁴. Ὑπάρχει καὶ γνώμη ὅτι ὁ πρῶτος μετὰ τὴν ἄλωσιν Οἰκ. Πατριαρχῆς Γεννάδιος ὁ Σχολάριος Μίτραν πρῶτος ἐπέθηκεν⁵.

Τὸ ψευδοψήφισμα τοῦ Μ. Κωνσταντίνου πρὸς τὸν Σίλβεστρον Πάπαν Ρώμης ἀναφέρει ὅτι ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἔδωκε τῷ Πάπα Σιλβέστροῦ προνόμιον φέρειν Λῶρον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς «ἡμεῖς δὲ τὸν ὑπέρλαμπρον λῶρον τῇ ἀγίᾳ κεφαλῇ αὐτοῦ ἰδίαις χερσὶν ἐπεθήκαμεν». Ὁ δὲ Πάπας Κελεστῖνος ἔδωκε δῆθεν τὴν ἐξουσίαν ἵνα εἰς τὴν Γ' Οἰκ. Σύνοδον, ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας μετὰ λῶρου παραστῆ «τοῦ γὰρ Κελεστίνου μὴ δυναμένου παρουσιάσαι εἰς Ἔφεσον καὶ κρῖναι τὸν Νεστόριον, συνέδοξεν ἐπιτραπῆναι τὸν Ἅγιον Κύριλλον ὑπὸ τοῦ Κελεστίνου προκαθῆσαι τῆς συνόδου ἀντ' αὐτοῦ. Εἰς γοῦν παράστασιν

1. *Σεργίου Μακρταίου* Ἐκκλ. ἱστορία ἐν Κ. Σάθα Μεσ. Βιβλ. Γ' ἐν Βενετία 1872 σελ. 390.

2. *Χρυσσοτόμου Ἀθηνῶν* Ἱστορ. Ἐκκλ. Ἱεροσ. σελ. 626.

3. *Φιλ. Βαφείδου* Ἐκκλ. Ἱστ. Γ' ἐν Ἀλεξάνδρειᾳ 1928 σ. 213.

4. Ἐκκλ. Ἀλήθ. Κ. 139.

5. *Μ. Γεδεῶν* «Κληρικῶν προνομία καὶ τιμαὶ κοσμικαὶ» ἐν «Ἱερῷ Συγ-δέσμφ» 1931 ἀρ. 17.

τοῦ ἔχειν αὐτὸν τὸ δίκαιον τοῦ Πάπα Ρώμης Κελεστίνου ἐκάθησε μετὰ λώρου, ἔκτοτε οὖν μετὰ τοῦ αὐτοῦ λώρου ἱερουργούσεν» ὡς ἀναφέρει ὁ Ἱερὸς Φώτιος¹. Ταῦτα ὅμως εἶναι ὅλως ἀνιστόρητα καὶ ἀβάσιμα².

Ἡ Μίτρα ὅπως καὶ ὁ Σάκκος ἐγένετο κατόπιν ἔμβλημα καὶ τῶν ἄλλων Ἀρχιεπισκόπων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν³. Ὁ Ἀχριδῶν ὡς Αὐτοκέφαλος ἔφερε Μίτραν ὃ δὲ Ἰγνάτιος ὡς πρόφην Ἀχριδῶν προκειμένου νὰ ἀποκατασταθῇ ὡς Πρόεδρος Χίου ἐδήλωσεν ὅτι «παραίτεται τῆς ἐπωνυμίας Ἀχριδῶν τοῦ λέγεσθαι Μακαριώτατος τοῦ ὑπογράφειν διὰ πρασίνων γραμμῶν φέρειν τε Μίτραν ἐν ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς ἀλλὰ τῇ κεφαλῇ ἀσκεπῆς ἢ μετὰ ἐσωκαλυμμαχίου ἐκτελεῖν τὴν Ἱερὰν μυσταγωγίαν». Ὁμοίως καὶ ἀνώνυμος πρόφην Ἀχριδῶν ἀποκατασταθεὶς ὡς Πρόεδρος Ἐλασσῶνος ἐδήλωσεν ὅτι «Μήτε Μίτραν φέρειν ἐπὶ κεφαλῆς ἐν τῷ ἐκτελεῖν τὴν θείαν μυσταγωγίαν»⁴. Ὡς δηλοῦται ὁ Ἀχριδῶν Ἰγνάτιος προκειμένου νὰ ἀποκατασταθῇ ὡς Πρόεδρος Χίου παρητήθη σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦ τίτλου «Μακαριώτατος» κατὰ τὴν σύγχρονον ἡδὴ ἐποχὴν οἱ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι Σωφρόνιος καὶ Μελέτιος μετατεθέντες ὡς Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας διετήρησαν τὸν τίτλον «Παναγιώτατος» ὡς καὶ ὁ ἐκλεγείς Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου καὶ μὴ ἐγκατασταθεὶς Κυρνείας Κύριλλος διετήρησεν τὸν τίτλον «Μακαριώτατος Πρόεδρος Κυρνείας».

Πλὴν τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν Αὐτοκεφάλων Ἀρχιεπισκόπων Μίτραν φαίνεται ἱεροκρυφίως ἔφερον εἰς τὰς ἐπαρχίας των καὶ Μητροπολίται ὅπερ ἀπηγορεύθη «φέρειν δὲ κατὰ κεφαλῆς οὐδὲ τὰς συνήθεις Μίτρας ἐν αἷς κατὰ τὰς σφῶν ἐπαρχίας παρησιάζονται ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἐπίβλημα ὅπερ ἀντι καυσίας χρῶνται νῦν οἱ Μοναχοί»⁵. Ὁ Πατριάρχης Γεράσιμος (1795) ἐπέτρεψεν γενικῶς τὴν Μιτροφορίαν μάλιστα καὶ εἰς τοὺς συλλειτουργοὺς τοῦ Ἀρχιερέως. Ἔως τότε κατὰ κανόνα ἔφερον «τὸ σύνθηες καμιλαύχιον σὺν τῷ ἐπικαλυμμαχίῳ πρὶν

1. *Ράλλη καὶ Ποτλῆ* Σύνταγμα τῶν Ἱ. Καν. Ἀθ. 1852 Α' σελ. 147-149.

2. *Χρυσσοτόμου Παπαδοπούλου Ἀρχιεπι. Ἀθηνῶν*, ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1933, σ. 189. Τοῦ αὐτοῦ: Τὸ Πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Ἐν Ἀθήναις 1931, σ. 95 ἐξ.

3. *Χρυσσοτόμου Ἀθηνῶν* περὶ Μιτροφορίας Πάνταινος Ἀλεξανδρείας Δ' σελ. 295.

4. *Καλλινίκου Δελικάνη* Μητροπολίτου Καισαρείας Πατριαρχικὰ ἔγγραφα Γ' ἐν Κων)πολεὶ 1905 σελ. 663, 811.

5. ἐνθ. ἀνωτ.

τοῦ χερουβικοῦ μόνον τοῦ Οἰκουμενικοῦ ἢ καὶ τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν συλλειτουργούντων Σάκκους καὶ Κορώνας καὶ ἐγκόλπια φερόντων». Ὁ Γεράσιμος κατὰ τὴν ἐφορτὴν τῶν Χριστουγέννων «τὰ κατὰ τῆς κεφαλῆς ἐπιβλήματα παραλλάξει ἐπέτρειπεν».

Καὶ τὸ ἐγκόλπιον δὲ ἦτο ἴδιον μόνον τῶν Πατριαρχῶν «τοὺς συλλειτουργούντας Ἀρχιερεῖς ἐγκόλπια μὴ ἐνάπτειν παραιωροῦντας» ὅπερ ὁ Γεράσιμος καὶ τοῦτο ἐπέτρειπεν. Μετὰ ταῦτα ἤρξατο τὸ ἔθος ἵνα ὁ Οἰκουμενικὸς φέροι δύο ἐγκόλπια ὡς καὶ τὸν δικέφαλον ἀετὸν, ὅπερ κατόπιν καὶ τοῦτο τὸ ἔθος τῶν δύο ἐγκολπίων κοινὸν ἐγένετο εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς.

Ὁ Μακρᾶτος περιγράφει τὴν κακὴν ἐντύπωσιν ἣν ἐπροξένησαν αἱ καινοτομίαι τοῦ Πατριάρχου Γερασίμου ὅστις ἠθέλησε «τοῖς κούφοις συμμετεβάλλεσθαι καὶ παραποιήσασθαι τὴν ἀρχιερατικὴν στολὴν τῶν συλλειτουργούντων αὐτῷ ἀρχιερέων γενόμενοι οὕτω ἀδαεῖς καὶ ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας καὶ συμβολικῆς Ἱεροφαντίας οἱ νῦν Ἱεροφάνται καὶ διδάσκαλοι μόνον περὶ τὰς ἐκ χρυσοῦ λίθων μαρμαρρυγὰς κερηνότες καὶ βλέποντες καὶ τὸ χεῖρον ὑπὸ τύφου ἐλαυνόμενοι κακῶς καινοτομεῖν ἐπιχειροῦσι μὴ αἰδούμενοι». Μὲ τοιαύτην σφοδρότητα Σέργιος ὁ Μακρᾶτος ψέγει τὰς περὶ τὴν ἀμφίσειν καινοτομίας τῶν Ἀρχιερέων οἵτινες δὲν ἠσθάνοντο ὅτι «πᾶν τὸ ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ κανονισθὲν πολλῆς γέμει σοφίας». Διὰ τοῦτο ὅταν τὸ πρῶτον κατὰ τὴν ἐφορτὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ὠράθησαν ἐν τῇ Μυσταγωγίᾳ μετὰ τοῦ Πατριάρχου Γερασίμου «ξένως τὰς κεφαλὰς κοσμούμενοι σὺν οὐκ ὀλίγῳ τῶν πολλῶν γέλωτι» ἐπροκάλεσαν¹. Ἐν Ἑπτανήσῳ πρῶτον ἐν Κεφαλληνίᾳ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κεφαλληνίας Τιμόθεος ὁ Τυπάλδος ἐν ἔτει (1684) εἰσήγαγε τὴν Μίτραν κατὰ τὰς Ἱεροτελεστίας². Καὶ ὁ Μανδύας ἀρχικῶς ἦτο ἔμβλημα μόνον τῶν Πατριαρχῶν, σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως ἐγένετο κοινὸν ὅλων τῶν Ἀρχιερέων. Μελέτιος ὁ Πηγᾶς ἐν ἔτει 1598 ὡς Τοποτηρητὴς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας τυγχάνων, ἀπέστειλε τῷ Μολδοβλαχίας Γεωργίῳ τὰ σύμβολα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς δηλαδὴ Μανδύαν μετὰ τεσσάρων τυπωμάτων καὶ τεσσάρων ποταμῶν καὶ βακτηρίαν, ἐνῶ τῶν ἄλλων Ἀρχιερέων οἱ Μανδύαι δύο εἶχον ἐκτυπώματα³. Ἀρχαιότε-

1. *Μακρᾶτου* ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 321.

2. *Νικ. Κατράμη* Ἀρχιεπισκόπου Ζακύνθου Φιλολογικὰ ἀνάλεκτα ἐν Ζακύνθῳ 1880, σελ. 78.

3. *Βαφείδου* ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 586.

ρον δὲ οἱ Ἐξαρχοὶ τῶν Διοικήσεων ἦτοί οἱ τέσσαρες Μητροπολίται Καισαρείας, Ἐφέσου, Θεσσαλονίκης, Κορίνθου προνόμιον εἶχον ὡς ἐρμηνεύει ὁ Ζωναρᾶς (Καν. 17, Δ') «οἷς λέγεται διὰ τοῦτο καὶ προνόμιον δοθῆναι πολυσταυρία φορεῖν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις αὐτῶν»¹ δηλ. μόνον ἐντὸς τῆς περιφερείας των.

Ἄλλὰ καὶ εἰς Ἠγουμένους Σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων εὐαρεσκείας ἔνεκεν ἀπενέμετο προνόμιον ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου «ἵνα ἐν ταῖς ἑορτασίμοις ἡμέραις κατὰ πατριαρχικὴν φιλοτιμίαν τὸν κατὰ καιροὺς Ἠγούμενον φορεῖν ἐπ' ἐκκλησίαις μ α ν δ Ὑ α ν προχειριζόμενον καὶ πα τ ε ρ ῖ τ σ α ν» ὡς Γρηγόριος ὁ Ε' ἀπένευε τῷ Ἠγουμένῳ τῆς κατὰ τὴν Ἐπισκοπὴν Λιτζᾶς καὶ Ἀγραφῶν Ἱερῶς Μονῆς Προυσοῦ διὰ Σιγιλίου ἐν ἔτει 1798 κατὰ μῆνα Φεβρουάριον². Ἡ ἐν τῷ Σιγιλίῳ λέξις «προχειριζόμενον» ἀναμφιβόλως σημαίνει ἀφ' ἧς ὑπὸ Ἀρχιερέως διὰ χειροθεσίας προχειρισθεῖ Ἠγούμενος ὡς ἐγίνετο τότε.

Ὁ Ἱεροσολύμων Μελέτιος ἔτει 1733 συλλειτουργούντων Ἀρχιερέων μόνον εἰς τὸν πρῶτον τῇ τάξει ἐπέτρυνε τὸν Μανδύαν. Ὁ δὲ Ἱεροσολύμων Παρθένιος ἔτει 1750 ἀπηγόρευσε εἰς τοὺς Ἀρχιερεῖς τὸ τρικῆριον καὶ ἐπέβαλε μόνον τὸ δικῆριον³.

Μέχρι Παΐσιου τοῦ Β' ἔτει 1654 οἱ Μητροπολίται εἶχον μόνον τρικῆριον⁴ οὐκ εἰς τὸ πρῶτον Ἅγιος ὁ Θεὸς τοῦ Βήματος ἦναπτον τὰ δύο κηρία κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἦναπτον καὶ τὸ τρίτον κηρίον⁵.

Ὑπάρχουν παραδείγματα καθ' ἃ καθηρέθησαν ἀρχιερεῖς διότι περιεβλήθησαν Μίτραν καὶ Σάκκον, ὡς ὑπάρχουν τοιαῦτα ἐπιβραβεύσεως Ἀρχιερέων διὰ Μίτρας καὶ Σάκκου. Ἐπὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Τιμοθέου Σύνοδος ἐν Κων)πόλει εἰς ἣν μετέσχον Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας, Εὐθύμιος ὁ Ἀντιοχείας, Σωφρόνιος ὁ Ἱεροσολύμων, ἐν ἔτει (1608) καθήρεσε τὸν Σιναίου Λαυρέντιον διότι «πρῶτος αὐτὸς ἔξω ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν Μίτραν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐν ταῖς Θείαις τελεταῖς ἔβαλεν»⁶. Ὁ Λαυρέντιος ὁμοῦς κατόπιν μετενόησεν «καὶ πατριαρχικὰ παρ' ἀξίαν ἀναλαβόντος ἄμφια καὶ Μίτραν...εἰς μετά-

1. *Ράλλη καὶ Ποτλῆ* ἐνθ. ἄνωτ. τ. 2 σελ. 260.

2. *Κ. Ἀμάντου* ἐν Ἑλληνικοῖς τόμοις 6ος 1934 σελ. 247.

3. *Ἀθ. Παπαδοπούλου* Κεραμέως Ἱεροσ. Σταχ. Β' σελ 342.

4. «Ἐκκλ. Ἀλήθεια» Κ' σελ. 244.

5. *Δελιγκάνη* ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 47.

6. *Γερασίμου Μαζαράκη* Συμβολὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1932 σελ. 211.

νοϊαν γεγρονῶς ἐνεχείρησεν συμφωνητικὸν γράμμα ὑποσχεθεὶς τοῦ χρυσοῦ λῶρου ἀπέχειν...καὶ τὰ τῷ Ἐπισκόπῳ προσήκοντα Ἀρχιερατικά ἀμφιεννύμενος ἀμφια χωρὶς τοῦ καινοτομηθέντος χρυσοῦ λῶρου»¹. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν μετάνοιάν του φαίνεται ὅτι ἔκαμε χρῆσιν Μίτρας καὶ Σάκκου διότι ἐπὶ Πατριάρχου Καλλινίκου Β΄ Συνοδικὸς τόμος ὅστις ἐπεκύρωσε τὰ δίκαια τῆς Μονῆς Σινᾶ ἀναγράφει διὰ τὸν Λαυρέντιον «καταχρώμενος ἀκόσμοις κοσμήμασι καὶ Μίτραν ἐπὶ κεφαλῆς ἔθηνεν...τολμήσαντος παρ' ἀξίαν καὶ λόγον ἀναλαβόντος ἀμφια καὶ Μίτραν ἐπὶ κεφαλῆν...»². Καὶ ἕτερος Ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ ὁ Ἀνανίας καθηρέθη ἐκ τῆς ἰδίας ἀφορμῆς ἐπὶ Πατριάρχου Ἰακώβου τοῦ Α' ἐν ἔτει (1687) «Διότι Μίτραν ἐπιθεὶς τῇ κεφαλῇ σὺν ἀκοσμίᾳ μακροῦ κατὰ τινα πραγμάτων ἔρημον φαντασίαν αὐτοστεφῆς τις ἀθρόως ἀνέκνυφεν...καὶ Μίτραν ἐπὶ κεφαλῆν ἀναλαβὼν αὐτοσχέδιον ἑαυτὸν ἀνέδειξε στεφανίτην»³.

Ἀπαντῶνται ὁμοῦς ταῦτα καὶ ὡς βραβεῖον.

Διὰ χρυσοβούλου Ἀνδρονίκου τοῦ Γέροντος ἐν ἔτει 1266 ἐδόθη προνόμιον εἰς τὸν Μητροπολίτην Μονεμβασίας «φορεῖν καὶ Σάκκον ἐν ταῖς Θεῖαις Ἱεροτελεστίαις, ὁμοίως δὲ καὶ Διβάμβουλον»⁴. Ἐνταῦθα ὁ αὐτοκράτωρ ἄνευ ἐπεμβάσεως τοῦ Πατριάρχου καθορίζει τὴν λειτουργικὴν στολὴν τῶν Ἀρχιερέων, ἔνδειξις τῆς καὶ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ τῆς ἐκκλησίας ἐπεμβάσεως τῶν βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων. «Ὅμοιον προνόμιον ἐδόθη καὶ εἰς τὸν Θεσσαλονίκης

Ὅμοίως περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου καὶ ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀπένευμε εὐαρεσκείας ἕνεκεν εἰς Ἀρχιερεῖς δικαίωμα φέρειν Σάκκον ἢ Σάκκον καὶ Μίτραν.

Ἐπὶ Παρθενίου ἐν ἔτει 1644 ἐπετροπή ἵνα ὁ ἐν Βενετία ἐδρεύων Μητροπολίτης Φιλαδελφείας Ἀθανάσιος φέροι Σάκκον καὶ Μίτραν «ἔχει ἄδειαν πρὸς τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς ἀμφίοις ἐν τῷ ἐπιτελεῖν τὴν ἀναίμακτον θυσίαν Μίτραν ἐπικεφαλῆς φέρειν καὶ προκελιχομεῖσθαι Σάκκῳ». Τὸ προνόμιον τοῦτο ἐπεβεβαίωσεν καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰωαννίκιος ἐν ἔτει (1651)⁵ εἶνα ὁ ἱερώτατος καὶ Ἀγιώτατος Μητροπολίτης

1. *Κ. Ν. Παπαμιχαλοπούλου* ἡ Μονὴ Σινᾶ Ἀθῆναι 1932 σελ. 343.

2. *Π. Νεοκλέους* τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ἐπὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Σινᾶ ἐν Κων)πόλει 1866 σελ. 83.

3. *Κ. Δεληκάνη* Πατρ. ἔγγραφα ἐν Κων)πόλει Β' 1904 σελ. 399, 405, 410.

4. *Γ. Ράλλη* καὶ *Μ. Ποτλῆ* Σύνταγμα Ἱερῶν Κανόνων Ἀθῆναι 1855 Ε' σελ. 337.

5. *Ι. Βελοῦδου* Χρυσόβουλα καὶ Γράμματα, ἐν Βενετία 1873 σελ. 32.

Φιλαδελφείας κύρ 'Αθανάσιος φορεῖ Μίτραν ἐπικεφαλῆς ἐπιγονατίω τε και Σάκκω ἐνδύομενος ἐν τῷ ἐγγίξειν τῷ Θεῷ 'Ιερουργῶν». Τὸ προνόμιον τοῦτο παρέμεινε και εἰς τοὺς μετὰ τὸν 'Αθανάσιον τὸν Βαλεριανὸν Μητροπολίτας Φιλαδελφείας ἐν Βενετίᾳ¹. 'Εκ τούτου δηλοῦται ὅτι και τὸ ἐπιγονάτιον ἦτο ἴδιον ὀλίγων μόνον 'Αρχιερέων². 'Ομοίως ὁ Οἰκουμ. Πατριάρχης 'Αθανάσιος ἐν ἔτει 1711 ἐπέτρεψεν ἵνα ὁ ἐπίσκοπος Καλλιουπόλεως 'Ιερεμίας «'Αμφιένυσθαι Σάκκον ἐν ταῖς 'Ιεραῖς τελεταῖς εἰ γὰρ και Πατριαρχικὸν ἄμφιον ὁ Σάκκος ὑπάρχει, ἀλλὰ διὰ τὴν τιμὴν τῆς 'Αρχιερωσύνης και Μητροπολίται ἐνδιδύσκεσθαι συνεχωρήθησαν μία και γὰρ ἡ 'Αρχιερωσύνη ἐστίν» ἀπενεμήθη δὲ τοῦτο ὄντα 'Επίσκοπον «διὰ τὴν εὐτακτον αὐτοῦ και ἐπαινετὴν πολιτείαν»³.

'Ο Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Γερμανὸς ἐν ἔτει 1842 ἀπηγόρευσε εἰς τοὺς Τιτουλαρίους 'Επισκόπους νὰ φέρωσι Μίτραν νὰ ἴστανται ἐν τῷ Θρόνῳ και νὰ ἐνδύονται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ναοῦ⁴.

'Ο 'Αρχιεπίσκοπος Κύπρου ἐν ἀχρονολογήτῳ ἐγγράφῳ εἰς τὸν χειροτονηθέντα Πάφου Νεκτάριον δίδει προνόμιον «και Σάκκον φορεῖν ἀντὶ φελωνίου 'Ιερουργοῦντα ἐγκόλπια τε δύο και Μίτραν»⁵. Προνόμια ἐδίδοντο και εἰς πρωτοθρόνους 'Επισκόπους ὡς εἰς τὸν Κίτρον πρωτόθρονον τοῦ Θεσσαλονίκης και Δαμαλῶν πρωτόθρονον τοῦ Κορίνθου «φορεῖν πολυσταύριον και βαστάζειν και εἰς τὸν μανδύαν δύο ποταμούς». 'Ομοίως και εἰς τὸν 'Επίσκοπον Τυρολόης ἐδόθη πατριαρχικὴ ἄδεια «ὅσα και μητροπολίτου ἐν ἱεραῖς τελεταῖς ἀμφιένυσθαι»⁶.

Οἱ Ρῶσοι 'Ιερόρχαι ὡς βραβεῖον χρησιμοποιοῦν λευκὸν ἐπανακαλύμαχον, ἕως διότι ἡ Κ α υ σ ῖ α τὸ ἐ π ἰ β λ η μ α ὄπερ οἱ Μοναχοὶ μετεχειρίζοντο ἦτο λευκόν, ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον λευκὸν Μακεδονικὸν πῖλον ὄπερ ἐλέγετο καυσία⁷. 'Υπάρχει και γνώμη ὅτι τὰ λευκὰ ἐπα-

1. *Ι. Βελοῦδου* 'Ελλήνων 'Ορθοδόξων 'Αποικία ἐν Βενετίᾳ, 'Εν Βενετίᾳ 1872 σελ. 74.

2. *Μ. Γεδεών* ἐνθ. ἀνωτ. ἀρ. 9.

3. *Μ. Γεδεών* Κανονικαὶ Διατάξεις ἐν Κων)πόλει 1888 Α' σελ. 145.

4. *Μ. Γεδεών* Κανον. διατ. ἐν Κων)πόλει σελ. 1888, Β' 345,353

5. *Κ. Δεληκάνη* ἐνθ. ἀνωτ. Β' ἐν Κων)πόλει 1904 σελ. 663. 'Ο ἐκδότης εἰκάξει ὅτι τοῦτο ἐξεδόθη ἐπὶ 'Αρχιεπισκόπου 'Ιλαρίωνος τοῦ Κιγάλα ἐν ἔτει 1676, ἐπομένως τὸ ἔθος ἵνα ὁ Οἰκουμ. Πατριάρχης φέρῃ δύο ἐγκόλπια θὰ εἶναι ἀρχαιότερον τοῦ ἔτους τούτου, δεδομένου ὅτι ὅλα ταῦτα τὰ διακοσμητικὰ ἐκ τῶν ἀνωτέρων ἐξηλιχθησαν και εἰς τοὺς κατωτέρους.

6. *Μ. Γεδεών* ἐνθ. ἀνωτ. ἀρ. 9.

7. Πλουτ. 'Αντ. 54, Πολυβ. 4, 4, 5.

νωκαλύμαχα ἐν Ρωσσίᾳ καθωρίσθησαν ἀφ' ἧς ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος (1354-76) ἔπεμψε τῷ Νοβογορόδου Βασιλεῖω λευκὸν ἐπανωκαλύμαχον διότι προήχθη εἰς Ἀρχιερέα ἐκ τοῦ λευκοῦ λεγομένου ἐγγάμου κλήρου. Ἡ δὲ ἐν Ρωσσίᾳ συνελθοῦσα Σύνοδος ἔτει 1666 παρόντων τῶν Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας Παΐσιου καὶ Ἀντιοχείας Μακαρίου περιώρισεν ἵνα μόνον φιλοτιμίας ἔνεκεν οἱ Μητροπολίται ἐκ τῶν Ἀρχιερέων φέρωσι λευκὸν ἐπανωκαλύμαχον. Κατ' ἄλλην πληροφορίαν ὁ Τσάρος Ἰωάννης ἔτει 1564 προσέφερε λευκὸν ἐπανωκαλύμαχον τῷ Μητροπολίτῃ Μόσχας¹. Ἡ ἄνω Σύνοδος ἐπέτρεψεν ἵνα καὶ οἱ Ἀρχιμανδρίται ἀπόντος Ἐπισκόπου φέρουσιν ἐν Ρωσσίᾳ Κιδάρεις ἐπὶ τοῦ στήθους Σταυρὸν καὶ νὰ εὐλογῶσι διὰ τρικῆρου², ὅπερ ἐπεκύρωσε καὶ ὁ Τσάρος Παῦλος ἔτει 1797. Τελευταίως ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Φώτιος ὁ Β' ἐπέτρεψεν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Φιλλανδίας Γερμανὸν συμπληρώσαντα δεκαετίαν ἵνα φέρῃ λευκὸν ἐπανωκαλύμαχον μετ' ἀδαμαντίνου Σταυροῦ³. Σταυρὸν ἔμπροσθεν τοῦ καλυμαχίου ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης φιλοτιμίας ἔνεκεν ἐπέτρεψεν ἵνα φέρῃ καὶ Κωνστ. ὁ ἐξ Οἰκονόμων. Προνόμια ἐδόθησαν καὶ εἰς τοὺς ὀφφικιάλους τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης ἧτοι εἰς τὸν Μέγαν Οἰκονόμον Σακελλάριον Χαρτοφύλακα καὶ πρωτέδικον ἵνα φέρωσι σταυροὺς ἐπὶ τῶν σκαδίων, ὡς καὶ ὁ Πρωτοπαπᾶς⁴.

Σήμερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κων)πόλεως γενικῶς ἐπικρατεῖ ἡ συνήθεια ἵνα ἐν τῇ Θεῖᾳ Μυσταγωγίᾳ ράβδον καὶ Μίτραν φέρει μόνον ὁ Πατριάρχης ἢ ὁ Πρῶτος τῇ τάξει ἐκ τῶν συλλειτουργούντων Ἀρχιερέων. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἑλλάδος μὴ ὑπάρχοντος ἀντικανονικῶς Πρῶτου πάντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ αὐτοὶ οἱ Τιτουλάριοι συλλειτουργοῦντες περιβάλλονται μὲ τὴν ἰδίαν ἀμφίεσιν ἦν συνήθειαν ἠκολούθησαν ἦδη καὶ οἱ τῶν Νέων Χωρῶν Μητροπολίται καὶ Ἐπίσκοποι.

Ἐν Καρδίτῃ

† Ο ΘΕΣΣΑΛΙΩΤΙΔΟΣ ΚΑΙ ΦΑΝΑΡΙΟΦΕΡΕΑΛΩΝ
ΙΕΖΕΚΙΗΛ

1. «Ἐκκλ. Φάρος» Ἀλεξανδρείας Α' σελ. 218, Καρμαζίνωφ Ἱστορ. Ρωσ. μετάφρασις Κροκιδι Ἀθ. 1856 Θ, σελ. 49, Μωραζιέφ Ἱστορ. Ρωσ. Ἐκκλησίας μετάφρασις Θ. Βαλιάνου Ἀθ. 1891 σελ. 126.

2. Δελικάνη ἔνθ' ἄνωτ. Γ' σελ. 143.

3. Περιοδικὸν Ἐκκλησία ἀρθ. 25 Ἰουνίου 23, 1934 σελ. 199.

4. Κ. Σάθα ἐν «Χρυσάλλιδι» Γ' σελ. 198.

«Θεολογία» Τόμος ΙΒ'